

Absencja szkolna- rodzaje i przyczyny

Większość osób opuszczenie przez ucznia zajęć szkolnych nazwie po prostu wagarami. Jednakże specjaliści odróżniają pojęcie wagarowania od odmowy chodzenia do szkoły czy wycofania szkolnego. Chociaż efekt każdego z tych zjawisk jest taki sam (nieobecność ucznia), ich przyczyny są odmienne. Wymagają więc różnych oddziaływań. Dlatego też użyteczne jest stwierdzenie z którym z nich mamy do czynienia u danego dziecka.

O wycofaniu szkolnym mówimy wówczas, gdy dziecko nie realizuje obowiązku szkolnego za zgodą i wiedzą rodzica. Opiekun w sposób jawny lub ukryty nie chce, aby jego pociecha uczęszczała do szkoły. Przyczyn takiego postępowania może być wiele np. przekonanie, że edukacja szkolna nie jest w życiu ważna, obawa przed niebezpieczeństwami czekającymi na dziecko w szkole czy konieczność podjęcia przez dziecko pracy zarobkowej.

W sytuacji wagarowania rodzic nakazuje dziecku pójść do szkoły. Uczeń jednak samowolnie opuszcza zajęcia szkolne i spędza ten czas zazwyczaj poza szkołą oraz domem. Swoją nieobecność zwykle ukrywa on przed rodzicami. W praktyce najczęściej wygląda to tak, że dziecko wychodzi rano z domu, ale nie dociera do szkoły i rzadko wraca do domu w czasie trwania zajęć. Przeważnie wagarowicze nie odczuwają nadmiernego lęku czy niepokoju związanego ze szkołą ani nie skarżą się na dolegliwości fizyczne. U dzieci i nastolatków często wagarujących obserwuje się zwykle trudności wychowawcze. Mogą one przybrać postać zachowań opozycyjno-buntowniczych lub zaburzeń zachowania np. kłamanie czy kradzieże. Uczniowie ci pozostają często pod silnym wpływem rówieśników, mają raczej trudności w nauce i nie lubią szkoły.

Wagarowanie w porównaniu do innych absencji szkolnych to zjawisko incydentalne, pojawiające się od czasu do czasu. Z drugiej strony badania wykazują, że są one dość powszechne - w 2007r. dwóch na trzech uczniów przyznało się do wagarowania. Badanie to wykazało również, że zjawisko wagarów występuje z różnym nasileniem w różnych typach szkół. W szkole podstawowej pierwsze wagary ma na koncie prawie co trzeci uczeń. Widoczny jest również związek między rozpoczęciem wagarowania, a późniejszą karierą szkolną. Spośród uczniów szkół zawodowych prawie co drugi zaczął wagarować w szkole podstawowej. Uczniowie liceum pierwsze wagary odbywają zazwyczaj później, w większości w gimnazjum.

Odmowa chodzenia do szkoły w porównaniu do wagarów często prowadzi do przedłużających się absencji szkolnych. Może utrzymywać się tygodniami a nawet miesiącami. Dziecko zazwyczaj pozostaje w domu zamiast pójść do szkoły i nie ukrywa tego faktu przed rodzicami. Perspektywa pójścia do szkoły wiąże się u takiego ucznia z nieprzyjemnymi emocjami między innymi nadmiernym lękiem, napadami złości, rozpaczą oraz skarżeniem się na dolegliwości zdrowotne bez wyraźnych przyczyn fizycznych np.:

- bóle brzucha;
- nudności i wymioty;
- bóle głowy;
- biegunka;
- bóle gardła;
- częste oddawanie moczu.

Dziecko może odczuwać irracjonalny lęk na samą myśl o pójściu do szkoły. Zaobserwować można wówczas takie zachowania jak:

- odmawianie wstania z łóżka;
- odmawianie ubrania się do szkoły;
- odmawianie wejścia lub wyjścia z samochodu czy autobusu do szkoły;
- zawrócenie z drogi do szkoły i powrót się do domu;
- telefony do rodziców i błaganie by zabrali ich do domu;
- ucieczki ze szkoły do domu;
- ukrywanie się na terenie szkoły;
- normalne wyjście do szkoły, jakby lęk już zniknął, ale następnego dnia stanowcze odmówienie wyjścia z domu.

Dziecko może czasami podkreślać, że chciałoby pójść do szkoły i przygotowywać się do tego, ale gdy już nadchodzi moment wyjścia - nie jest w stanie tego zrobić. Szczególnie trudny dla takich uczniów jest powrót do szkoły po dłuższej przerwie np. wakacjach, feriach czy chorobie, a nawet weekendzie. Obecnie można się więc spodziewać nasilenia tego problemu po zakończeniu nauczania zdalnego i ponownego otwarcia szkół.

U młodszych dzieci lęki często dotyczą rozstania się z rodzicem. U starszych dzieci i nastolatków dotyczyć one mogą narastających trudności w uczeniu się, a w przypadku osób osiągających sukcesy w nauce może wiązać się to z lękiem przed utratą pozycji. W pewnych przypadkach mamy do czynienia z lękiem przed wypowiedaniem się w niektórych sytuacjach. Oczywiście wiele dzieci i nastolatków odczuwa od czasu do czasu podobne lęki, jednak ich stopień nasilenia jest znacznie mniejszy, więc nie wpływa aż tak bardzo na ich funkcjonowanie.

Odmowa chodzenia do szkoły może być objawem różnych chorób (zaburzeń lękowych, depresji), ale może również dotyczyć osób, u których nie postawi się żadnego rozpoznania medycznego. Przyczyn odmowy chodzenia do szkoły może być wiele. Najczęściej spotykane to:

- zmiana szkoły lub klasy;
- choroba członka rodziny czy jego śmierć;
- inne stresujące sytuacje rodzinne tj. przeprowadzka, rozstanie rodziców;
- lęk przed różnego rodzaju aspektami życia szkolnego np. sprawdzianami, odrzuceniem przez rówieśników czy korzystaniem ze wspólnej toalety;
- niskie poczucie własnych kompetencji szkolnych;
- niepewność umiejętności nawiązywania kontaktów z rówieśnikami.

Przyczyny które odpowiadają za to, że problem z chodzeniem do szkoły się utrzymuje, mogą być odmienne od tych, które ten problem wywołały. Dziecko, które przez dłuższy czas nie było w szkole może odczuwać lęk przed pytaniami innych (nauczycieli oraz kolegów) o przyczyny tych nieobecności. Dodatkowo uczeń może czerpać korzyści z pozostania w domu, które zwiększają niechęć wobec chodzenia do szkoły (np. telewizor, komputer, zabawki, możliwość długiego spania, uwaga rodziców).

Bywają oczywiście sytuacje, w których lęk odczuwany przez dziecko jest uzasadniony np. w sytuacji stosowania przez rówieśników przemocy czy doświadczeniu upokorzenia ze strony nauczyciela. Wówczas należy zadbać przede wszystkim o bezpieczeństwo dziecka.

W przypadku, gdy dziecko lub nastolatek przejawia któryś z opisanych rodzajów absencji warto poinformować o przyczynach nieobecności nauczycieli i specjalistów w szkole (wychowawcę, pedagoga, psychologa szkolnego), aby wspólnie podjąć odpowiednie oddziaływania. Jeśli zachowanie dziecka wskazuje na depresję czy zaburzenia lękowe należy poszukać pomocy u specjalistów poza szkołą (psycholog, psychiatra).

Opracował: Piotr Łabanowski- psycholog

na podstawie: Elliot J., Place M., *Dzieci i młodzież w kłopotcie: Poradnik nie tylko dla psychologów* (Wyd.2), Warszawa 2002,

Majerek B. *Zjawisko niechęci wobec szkoły. Studium empiryczne szkolnej absencji*, Kraków 2007,

Jerzak M. *Zaburzenia psychiczne i rozwojowe u dzieci a szkolna rzeczywistość*, Warszawa 2016.